

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องสตรีกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ของเทศบาลนครลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามทัศนคติและความคาดหวังของสตรี รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามความคาดหวังของสตรี ประชากรที่ศึกษาได้แก่ สตรีที่อาศัยในเขตเทศบาลนครลำปาง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ สตรีที่อาศัยในตำบลสบตุ๋ย และตำบลชมพู เขตเทศบาลนครลำปาง จำนวน 380 คน โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ข้อมูลการมีส่วนร่วม เครือข่ายทางสังคม ความเพียงพอของทรัพยากร การได้รับข้อมูลข่าวสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่ผู้ศึกษาจัดทำขึ้น นอกจากนั้น ยังศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยรวบรวมจากเว็บไซต์และเอกสาร จากห้องสมุดและหน่วยงานต่าง ๆ ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 308 ชุด คิดเป็นร้อยละ 82.05 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ ANOVA

ผลการศึกษาโดยสรุป มีดังนี้

สรุปผลการศึกษา

บริบททั่วไปเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตเทศบาลนครลำปาง พบว่า เทศบาลนครลำปางมีนโยบายเร่งจัดทำแผนพัฒนาเมืองตามโครงการ “เมืองลำปางน่าอยู่” มีการเร่งพัฒนาและปรับปรุงแหล่งน้ำ ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตเมือง มีการสานต่อโครงการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสีย โครงการกำจัดขยะมูลฝอย พร้อมทั้งจัดหาอุปกรณ์และสถานที่ให้เพียงพอในการจัดการขยะมูลฝอย นอกเหนือจากนี้ ยังมีการจัดทำแผนพัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อป้องกันการเกิดมลพิษขึ้น จัดทำแผนการจัดการของเสียที่เป็นอันตรายที่เป็นรูปธรรม พัฒนาภูมิทัศน์ภายในเขตเทศบาล พร้อมทั้งเร่งประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจให้ประชาชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในประเด็นของการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาชุมชน พบว่า ในเขตเทศบาลนครลำปาง มีกลุ่มสหกรณ์หมู่บ้าน ซึ่งมีสมาชิก

ส่วนใหญ่เป็นสตรี นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มที่สตรีรวมตัวกันโดยเฉพาะ คือ กลุ่มสตรีพัฒนาชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนในด้านการสร้างอาชีพ และรายได้ให้แก่ครอบครัว

ในการศึกษาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตามการรับรู้ของสตรี พบว่า ในภาพรวมสภาพทัศนคติในปัจจุบันของสตรีอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในส่วนปลีกย่อย พบว่า สตรีมีทัศนคติน้อยใน 3 เรื่อง ด้วยกัน คือ ชุมชนร่วมกันจัดทำพิธีสืบชะตาแม่น้ำ ชุมชนมีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในการดื่ม และชุมชนมีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในกิจวัตรประจำวัน นอกเหนือจากนั้น สตรีมีทัศนคติอยู่ในระดับปานกลาง

ส่วนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตามความคาดหวังของสตรี อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาส่วนปลีกย่อย พบว่า ความคาดหวังของสตรี แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความคาดหวังในระดับมาก โดยมีประเด็นสูงสุด 3 ประเด็น คือ ชุมชนมีการตั้งกลุ่มขึ้น ในการป้องกันดูแลแหล่งน้ำ และส่วนสาธารณะ ชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลกลุ่ม และชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาขยะ และอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ความคาดหวังอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีประเด็นสูงสุด 3 ประเด็น คือ ชุมชนให้แม่น้ำวังเพื่อจัดการแข่งขันเรือยาวประเพณี และชุมชนร่วมกันป้องกันปัญหาขยะ

ปัจจัยที่น่าจะส่งผลกระทบต่อความคาดหวังของสตรีต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความพอเพียงของทรัพยากร ระดับปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การใช้ฐานอำนาจทางกฎหมาย และฐานอำนาจจากการอ้างอิง การได้รับข่าวสารของสตรี การมีส่วนร่วมของสตรีในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การเป็นสมาชิกสมาคม ชมรม หรือองค์กรใดๆ ในชุมชน ถิ่นที่อยู่อาศัย คุณวุฒิ สถานภาพสมรส และฐานะทางเศรษฐกิจ

อภิปรายผล

การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตามทัศนคติของสตรี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นเรื่องชุมชนมีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในกิจวัตรประจำวัน การใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในการดื่ม และชุมชนร่วมกันจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำ ที่ระดับทัศนคติของสตรีอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ในปัจจุบัน เทศบาลนครลำปางมีระบบน้ำประปาใช้อย่างทั่วถึง การใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่ออุปโภค บริโภคจึงลดลง ส่วนการจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำนั้น ได้จัดขึ้นครั้งสุดท้ายเมื่อปี พ.ศ. 2536 ซึ่งเป็นระยะเวลาานกว่า 10 ปี มาแล้ว อาจเป็นสาเหตุให้ทัศนคติของสตรีต่อเรื่องดังกล่าวอยู่ในระดับน้อย อย่างก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงระดับความคาดหวังในประเด็นเกี่ยวกับการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในกิจวัตรประจำวันและการดื่ม รวมถึงการจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำแล้วนั้น พบว่า สตรีมีความคาดหวังในเรื่องดังกล่าวอยู่ในระดับปานกลาง อธิบายได้ว่า สตรีมิได้คาดหวังให้ชุมชนใช้แหล่งน้ำธรรมชาติในกิจวัตรประจำวันและในการดื่ม รวมถึงการจัดพิธีสืบชะตาแม่น้ำมากนัก ถึงแม้ในสภาพปัจจุบันตามทัศนคติของสตรีในเรื่องดังกล่าวจะอยู่ในระดับน้อยก็ตาม ส่วนการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เรื่องการใช้น้ำธรรมชาติในการเกษตรนั้น ทัศนคติของสตรีอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีความคาดหวังในระดับมากนั้นแสดงให้เห็นว่า สตรีมีการคาดการณ์ถึงอนาคตว่าในการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อความต้องการของชุมชน เนื่องจากในชุมชนยังต้องอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อใช้ในการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ (<http://www.lampang.go.th/informal/informal.htm>)

นอกจากนี้ยังพบว่า มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนบางประเด็น ที่ทัศนคติของสตรีอยู่ในระดับปานกลาง แต่กลับมีความคาดหวังในระดับมาก ได้แก่ ชุมชนได้มีการจัดทำกิจกรรมและพักผ่อนภายในสวนสาธารณะ ร่วมกันแก้ไขปัญหาหน้าเสาเสีย ส่งเสริมการใช้น้ำมัน ไร่สารตะกั่ว ไม่ทำลายต้นไม้ในสวนสาธารณะ ร่วมกันฟื้นฟูสภาพแหล่งน้ำและป่าไม้ที่เสื่อมโทรม หลีกเลี่ยงการเผาขยะและเศษใบไม้จากการเกษตร มีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเพื่อการเกษตร ช่วยกันดูแลแหล่งน้ำและสวนสาธารณะให้มีสภาพเดิม จัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลกลุ่ม ร่วมกันแก้ไขปัญหาขยะ และมีการตั้งกลุ่มขึ้นในการดูแลป้องกันแหล่งน้ำและสวนสาธารณะ จะเห็นได้ว่าประเด็นดังกล่าวครอบคลุมการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเกี่ยวกับสวนสาธารณะ ซึ่งเปรียบเสมือนป่าในชุมชนเมือง รวมถึงประเด็นเกี่ยวกับน้ำ อากาศ และขยะ ซึ่งสาเหตุที่สตรีมีความคาดหวังในประเด็นดังกล่าวอยู่ในระดับมากอาจเนื่องมาจาก ในปัจจุบัน สตรีมีทัศนคติต่อชุมชนเรื่องสวนสาธารณะ แหล่งน้ำเพื่อสันทนาการ แหล่งบำบัดน้ำเสีย แหล่งน้ำใช้ในการเกษตร และแหล่งผลิตน้ำดื่ม ในระดับน้อยและปานกลางเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันสตรีมีความคาดหวังให้ชุมชนมีแหล่งทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

ดังกล่าวอย่างเพียงพอในระดับปานกลางและมาก การที่ชุมชนมีแหล่งทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับสวนสาธารณะ และแหล่งน้ำไม่มากนัก แต่คาดหวังสูงให้ชุมชนมีสวนสาธารณะและแหล่งน้ำเพื่อใช้ประโยชน์ต่าง ๆ อาจส่งผลให้สตรีมีความคาดหวังให้ชุมชนมีการจัดการเรื่องดังกล่าวในระดับมาก เพื่อให้มีสวนสาธารณะและแหล่งน้ำเพียงพอต่อความต้องการในอนาคต และจากการศึกษาถึงความคิดเห็นต่อระดับความรุนแรงของปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนรวมถึงประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม พบว่า สตรีมีความคิดเป็นต่อความรุนแรงของปัญหาขยะ มลพิษทางน้ำ และมลพิษทางอากาศในระดับปานกลางและมาก และเกือบทั้งหมดเคยได้รับความรู้หรือประสบการณ์จากการเข้าร่วมงานเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมาแล้ว การตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของสตรีอาจเป็นสาเหตุให้สตรีมีความคาดหวังสูงต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เนื่องจากความคาดหวังของบุคคลจะเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และทัศนคติที่ได้รับ (สมยศ นาวิกาน, 2538; สิทธิโชค วรานุสันติกุล, 2530) ในประเด็นเกี่ยวกับความคาดหวังของสตรีต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้น อาจเป็นไปได้ว่า เมื่อสตรีมีความตระหนักถึงความรุนแรงของปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระดับสูง และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ย่อมทำให้สตรีเกิดความคาดหวังต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนในระดับสูงตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตามความคาดหวังของสตรีในระดับมาก ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 ประเด็น คือ ชุมชนมีการตั้งกลุ่มขึ้น ในการป้องกันดูแลแหล่งน้ำ และสวนสาธารณะ ชุมชนจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลกลุ่ม และชุมชนร่วมกันแก้ไขปัญหาขยะ แสดงให้เห็นว่าสตรีมีความต้องการให้การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน มุ่งเน้นด้านการจัดการแหล่งน้ำ สวนสาธารณะ และปัญหาขยะ โดยวิธีการที่ต้องการ คือ การจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อดูแลจัดการชุมชนของตนเอง

ผลการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตามความคาดหวังของสตรี พบว่า ปัจจัยที่น่าจะมีผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตามความคาดหวังของสตรี ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ความพอเพียงของทรัพยากร ระดับปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การใช้ฐานอำนาจทางกฎหมาย และฐานอำนาจจากการอ้างอิง การได้รับข่าวสารของสตรี การมีส่วนร่วมของสตรีในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน การเป็นสมาชิกสมาคม ชมรม หรือองค์กรใด ๆ ในชุมชน ถิ่นที่อยู่อาศัย คุณวุฒิ สถานภาพสมรส และฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นงลักษณ์ ชาญวานิช (2530) จุลลดา ไข้ววดเจริญ (2536) นิรมล โลไทยสงค์ (2542)

นริศรา จักรพงษ์ (2539) โกวิท ไชยเมือง (2543) และปัจจิมา มูลเมือง (2542) ในที่นี้ ผู้ศึกษา จะอภิปรายถึงผลการศึกษาเป็นรายปัจจัย ดังนี้

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน น่าจะส่งผล ต่อความคาดหวังของสตรีต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เนื่องจากการมี ส่วนร่วมของชุมชน เป็นการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการ การควบคุม การใช้ และการกระจายปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้อง เพื่อประ โยชน์ต่อการดำรงชีวิตทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ และสังคมตามความจำเป็น อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาทัศนคติและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนอีกด้วย (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, 2537) เมื่อชุมชนที่สตรีร่วมเป็นสมาชิกอยู่ได้รับการพัฒนาขีดความสามารถ รวมทั้งได้รับรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม น่าจะเป็นสิ่งกระตุ้น ให้สตรีมีความคาดหวังต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน

ส่วนความพอเพียงของทรัพยากร และระดับปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน น่าจะส่งผลต่อความคาดหวังของสตรีต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ทั้งนี้อาจ เนื่องมาจากทัศนคติถึงความพอเพียงของทรัพยากร และทัศนคติหรือตระหนักถึงปัญหาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมใน ชุมชนที่สตรีเป็นสมาชิกอยู่ ย่อมส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดรวมถึงความคาดหวังของสตรีในทางที่ จะส่งผลดีต่อชุมชน ตามผลการศึกษาคั้งนี้ พบว่าสตรีมีความคาดหวังให้ชุมชนมีแหล่งน้ำใช้ในการ เกษตร แหล่งบำบัดน้ำเสีย และแหล่งผลิตน้ำดื่มอย่างพอเพียงอยู่ในระดับมาก และรับรู้ถึง ระดับความรุนแรงของปัญหามลพิษทางน้ำ และมลพิษทางอากาศในระดับมากเช่นกัน

การใช้ฐานอำนาจทางกฎหมาย และฐานอำนาจจากการอ้างอิง น่าจะมีผลการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตาม ความคาดหวังของสตรี เนื่องจากการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน ที่มีความเกี่ยวข้องกับ บุคคลจำนวนมาก และส่วนใหญ่น่าจะเป็นบุคคลนอกครอบครัว จึงไม่น่าจะอยู่ในขอบข่ายที่สตรี จะใช้ฐานอำนาจจากการให้รางวัลหรือการลงโทษ ซึ่งเป็นฐานอำนาจโดยตำแหน่งได้ (Yukul and Falbe อ้างใน สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2524, หน้า 60) ฐานอำนาจที่สตรีพอจะใช้ได้ อย่างเหมาะสม คือ ฐานอำนาจทางกฎหมาย และการอ้างอิง ซึ่งเป็นฐานอำนาจที่เกิดจากความเชื่อ ค่านิยม และการยอมรับที่บุคคลรอบข้างมีต่อสตรี ดังนั้น การใช้ฐานอำนาจดังกล่าว จึงน่าจะมีผล ต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนตามความคาดหวังของสตรี

การได้รับข่าวสารของสตรี การมีส่วนร่วมของสตรี ในการจัดการทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมในชุมชน ประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

รวมทั้งการเป็นสมาชิกสมาคม ชมรม หรือองค์กรใด ๆ ในชุมชน น่าจะจัดเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติและประสบการณ์ของสตรี ซึ่งส่งผลต่อความคาดหวังของสตรีต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน (สมยศ นาวิการ, 2538 ; สิทธิโชค วรานุสันติกุล, 2530) ในทัศนะของผู้ศึกษาเห็นว่าทัศนคติและประสบการณ์ดังกล่าว น่าจะมีความเหมาะสมที่จะส่งเสริมให้ สตรีได้รับรู้และปฏิบัติ เพื่อเป็นแรงกระตุ้นจูงใจให้สตรีเกิดความคาดหวัง และเป็นแรงผลักดันให้สตรีซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในสังคม ให้มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ด้วยตนเอง รวมถึงเป็นผู้ผลักดันให้ผู้อื่นในชุมชนร่วมกันจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างเป็นผลสำเร็จได้ เนื่องจากสตรีมักเป็นกลุ่มที่รู้สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน และยังมีบทบาทสำคัญในการส่งผ่านองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้กับบุคคลในครอบครัวและชุมชน (กชกร อนุชา, 2539) อันเป็นไปตามที่ Vroom (อ้างใน สุชา จันท์ธรม, 2535) เสนอว่าความคาดหวังเป็นแรงกระตุ้นจูงใจให้บุคคลทำงานจนบรรลุเป้าหมายได้ (Expectancy Theory of Motivation)

ถิ่นที่อยู่อาศัย คุณวุฒิ สถานภาพสมรส และฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่น่าจะส่งผลต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ตามความคาดหวังของสตรี เมื่อพิจารณารายปัจจัย พบว่า สตรีที่มีภูมิลำเนาดั้งเดิมในชุมชนโดยกำเนิดมีความคาดหวังมากกว่าสตรีที่ย้ายมาจากชุมชนอื่น คุณวุฒิอนุปริญญา และปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ผู้มีรายได้สูงกว่า 5,000 บาทต่อเดือน เป็นกลุ่มที่มีความคาดหวังสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ อาจเนื่องมาจากการมีภูมิลำเนาดั้งเดิมในชุมชน ทำให้เกิดความผูกพันกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ในลักษณะความเป็นเจ้าของ และผู้ที่มีคุณวุฒิทางการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจในระดับดี ย่อมมีความสามารถและมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน สูงกว่าผู้ที่มีคุณวุฒิทางการศึกษาและฐานะทางเศรษฐกิจในระดับต่ำ ซึ่งน่าจะยังไม่มีความพร้อมมากพอ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

เทศบาลนครลำปาง ควรวางนโยบายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้สอดคล้องกับความคาดหวังของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มสตรี ซึ่งมีเป้าหมายในการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน โดยใช้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันเป็นฐานในการพัฒนา ดังนี้

1. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยเฉพาะกลุ่มสตรี ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน
2. ส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าจะสร้างความคาดหวังต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในกลุ่มสตรี ได้แก่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรี ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน จัดประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน แก่สตรี รวมทั้งส่งเสริมการเป็นสมาชิกสมาคม ชมรม หรือองค์กรใด ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสตรีพัฒนาชุมชน กลุ่มป้องกันไฟป่า กลุ่มรักแม่น้ำ เป็นต้น
3. ส่งเสริมกลุ่มอื่น ๆ ที่น่าจะมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชน อาทิเช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มหนุ่มสาว โดยให้กลุ่มสตรีเป็นผู้ประสานงาน โดยจัดเป็นเครือข่ายเพื่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาถึงกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ ในการส่งเสริมให้กลุ่มสตรีเข้ามามีบทบาทในการจัดการ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างจริงจัง
2. ควรศึกษาถึงความคาดหวังต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ในชุมชน เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมอย่างเหมาะสมและครอบคลุมทุกกลุ่มในชุมชน